

**Adami Tanneri E Societate Iesv, S. Theologiæ D. Et In
Academia Ingolstad. Professoris, Theologiæ Scholasticæ
Tomus ...**

Cum triplici Indice

De Fide, Spe, Charitate, Ivstitia, Religione, caeterisq[ue] virtutibus [et]
vitijs: ac varijs hominum statibus. Secvndæ Secvndæ S. Thomæ
Aqvinatis Respondens

Tanner, Adam

Ingolstadii, 1627

Dubium I. De ipsa temperantia secundum se, vitiisq[ue] oppositis, ac
præceptis in genere.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72877](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72877)

QVÆSTIO III.

De Temperantia, ac virtutibus annexis, vitij-
que oppositis.

Sanctus Thomas 2. 2. q. 141. vsque ad 170.

Absoluetur hæc quæstio decem dubitationibus. I. De ipsa temperantia secundum se, vitijque oppositis, ac præceptis in genere. II. De partibus temperantia in genere; ac speciatim de duabus eius partibus integrantes, veretundia, & honestate. III. De abstinentia & sobrietate, velut partibus subiectivis temperantia, vitijque oppositis, gula & ebrietate. IV. De ieiunio velut actus abstinentia, an & cuius virtutis sit actus. V. Ad quidnam, quomodo & quosnam obliget præceptum ieiunij Ecclesiastici; & quinam ab eo excusentur. VI. De castitate, velut tertia parte subiectiva temperantia, & virginitate eidem subiectiva. VII. De luxuria, varijsque eiusdem speciebus castitati oppositis. VIII. De partibus potentialibus temperantia, speciatim de continentia & mansuetudine, vitijque oppositis. IX. De modestia in genere; deque humilitate, ac vitio opposito superbia. X. De studiofinitate, alijsque modestia speciebus, circa motus corporis, ac res exteriores.

DVBIUM I.

De ipsa temperantia secundum se, vitijque oppositis, ac
præceptis in genere.

Sanctus Thomas 2. 2. quæst. 141. 142. & 170.

Quæritur primo, an & qualis virtus sit temperantia. Respondetur ex doctrina S. Thomæ q. 141. sequentibus assertionibus. I. Temperantia est virtus, & quidem specialis. Ita S. Thomas q. 141. a. 1. & 2. ex Aristotele 2. Eth. c. 7. & 4. Eth. c. 3. Itemque Augustino lib. de moribus Ecclesiæ c. 15. & 19. & Ambrosio L. 1. de officijs c. 43. Ratio est. Quia habet propriam honestatē, difficultatem ac materiam; utpote refrænans appetitum sensitivum ab ijs, quæ maxime alliciunt hominē, ut sunt delectabilia secundum tactum; cui etiam respondere aliquo modo donum timoris, notat S. Thomas eodem a. 1. ad 3. de qua re egimus tom. 2. d. 3. q. 6. dub. 1. & hic disp. 2. q. 1. dub. 3. & disp. 1. q. 6. dub. 5. vbi potius donum scientiæ; Temperantia respondere diximus.

ASSERTIO II Temperantia versatur circa concupiscentias & delectationes tactus; ac tristitias ex earundem absentia oriri solitas. Ita S. Thomas q. 141. a. 3. & 4. ex Aristotele 3. Ethic. c. 10. vbi ait: Temperantia proprie est circa concupiscentias, & delectationes tactus. Et Cicero lib. 2. de inuent. ait: Temperantia est ratio in libidinem; atq; in alios impetus animi firma & moderata dominatio: in alios scilicet non rectos impetus animi consequenter, in quantum ad moderationem priorum passionum sequitur moderatio posteriorum. Qui enim non immoderate concupiscit, consequens est, ut moderate speret, & moderate de absentia concupiscentiarum tristetur, ut explicat S. Thomas cit. a. 3. ad 1. Et in eundem sensum Hieronymus libr. Erymol. ait: Temperantia est, quæ libido concupiscentiaq; refranatur.

Ratio est. Ad virtutes enim morales pertinet; passiones moderari, tum eas præcipue, quæ consistunt in fuga malorū sensibilium; tum eas quæ consistunt in prosecutione bonorū sensibilium. Primum pertinet ad fortitudinē, ac virtutes annexas, secundū ad temperantiā: ac proinde sicut fortitudo per se ac præcipue est circa timores; ex consequenti autē circa audaciam, quæ aggreditur terribilia sub specie alicuius boni: ita etiā temperantia, quæ moderationē quandā significat, præcipue consistit circa passionē tendētes in bona sensibilia; scilicet circa concupiscentiā & delectationē, ex consequenti autē, circa tristitias, quæ contingūt ex absentia taliū delectationum.

Et sicut fortitudo est circa timores & audacias respectu maximorum malorū, quibus ipsa natura extinguitur, ut sunt pericula mortis: ita temperantia est circa concupiscentias maximarum delectationum; ut sunt delectationes ciborum & potuum; & delectationes veneræ; quæ omnes consequuntur sensum tactus. Consequitur enim delectatio operationem connaturalem seu naturæ consonam; ac proinde tanto delectationes sunt vehementiores, quanto consequuntur operationes magis naturales; maxime autem naturales animalibus sunt operationes, quibus conservatur natura individui per cibum & potum; & natura speciei, per coniunctionem maris & feminae.

Delectationes vero spirituales, etsi natura sua sint maiores delectationibus corporalibus, nō tamen indigent propria virtute moderatē, cum per se ac suo genere sint secundum rationē. Vnde non sunt refræmandæ, nisi per accidens, in quantum

scilicet una delectatio spiritualis retrahit ab alia potiori, & magis debita, iuxta S. Thomam cit. art. 4.

Aliorum vero sensuum delectationes, quatenus quidem referuntur ad delectationem tactus, pertinent itidem ad temperantiam, non principaliter, sed ex consequenti. In quantum autem sensibilia aliorum sensuum etiam per se, ac sine respectu ad tactum, sunt homini convenientia, ut cum delectamur musica seu suavi harmonia, non sunt materia temperantiae, iuxta S. Thomam ibidem ad 3. et si possint esse materia aliarum virtutum Eutrapelie, studiositatis, &c. quæ eiusmodi delectationes sufficienter moderantur.

5 ASSERTIO III. Et si quidem temperantia principaliter sit circa delectationem tactus, ut dictum; secundario tamen etiam est circa delectationes olfactus, & visus, maxime vero gustus, velut sensus tactui propinquioris: in quantum sensibilia horum sensuum conferunt ad delectabilem usum rerum necessariorum, quæ pertinent ad tactum. Ita S. Thomas q. 141. a. 5. ubi ita explicat dictum Aristotelis l. 3. Eth. c. 10. cum ait; quod temperantia & intemperantia videntur gustu parum vel nihil uti.

Ratio est; Quia qualis est ordo bonorum sensibilibus, ad conservacionem humanæ vitæ, seu in specie, seu in individuo, talis etiam est habitudo eorundem ad temperantiam, quæ versatur circa bona sensibilia, spectantia ad conservacionem humanæ vitæ: bona autem illa sensibilia ad eum finem ita se habent, ut quædam seu vno quidem modo, quatenus præcisè sunt delectabilia secundum tactum, sint necessaria simpliciter ad eum finem; ut est ipse usus cibi & potus, persona viri & femina, alia vero sint solum ad hoc utilia, ut usus necessariorum sit magis delectabilis, sicut pulchritudo & ornatus feminae, & sapor delectabilis in cibo, & etiam odor: Ergo etiã ita se habent ad temperantiam, ut alia quidem sint principalis, alia vero secundaria eiusdem materia.

6 ASSERTIO IV. Regula temperantiae, ex præsentis vitæ necessitate, per respectum ad ipsam operantem desumenda est. Ita S. Thomas q. 141. artic. 6. ex Augustino lib. de moribus Ecclesiæ cap. 21. ubi ait: Habet vir temperans in rebus huius vitæ regulam, utroque testamento firmatam, ut eorum nihil diligit, nihil per se appetendum putet, sed ad vitæ huius, atque officiorum necessitatem, quantum satis est usurpet, utentis modestia, non amantis affectu.

Ratio est; quia delectabilia sensus, quæ in usum hominis veniunt, non sunt per se bona & expetenda; sed solum quatenus ordinantur ad subleuandam aliquam huius vitæ necessitatem, vel ad finem: ergo temperantia necessitatem huius vitæ adhibet velut regulam delectabilium, quibus utitur; ut scilicet tantum ijs utatur, quantum necessitas huius vitæ requirit. In quem sensum etiam Aristoteles 3. Eth. c. 11. ait; Temperatum appetere delectabilia propter sanitatem, vel propter bonam habitudinem.

Nec per se est peccatum, etiam ijs, quæ absolute non sunt necessaria, sed utilia ad eundem finem, moderate uti, pro loco, & tempore, & congruen-

ria eorum, quibuscumque vivitur, ut notavit S. Thomas ibidem ad 2. ex Aristotele loc. cit. ubi ait. Temperatum etiam appetere alia delectabilia, quæ scilicet non sunt necessaria ad sanitatem, vel ad bonam habitudinem; non impediuntur his existentia: habita tamen ratione omnium circumstantiarum: ut non sint contra honestatem, nec supra substantiam seu facultatem, vel conditionem ipsius personæ, iuxta S. Thomam ibidem ad 3. ex Aristotele & Augustino locis citatis.

ASSERTIO V. Temperantia est quidem virtus cardinalis, non tamen maxima virtutum; utpote quæ cedit non solum prudentiæ, sed etiam iustitiæ & fortitudini. Ita S. Thomas q. 141. articulo 7. & 8. Prima pars sumitur ex Gregorio libro 1. moral. cap. 36. Ratio est; virtus cardinalis dicitur quæ principaliter sibi vindicatur, aliquid ex ijs, quæ communiter requiruntur ad rationem virtutis: moderatio autem, quæ in omni virtute requiritur, præcipue laudabilis est in delectationibus tactus, circa quas est temperantia: tum quia tales delectationes sunt magis nobis naturales, & ideo difficilius est, ab eis abstinere, & concupiscentias earum refrænare; tum etiam quia earum obiecta sunt magis necessaria præsentis vitæ, ut ex dictis patet. Secunda pars constat ex dictis quæst. 2. dub. 1. quæstio 3.

Queritur secundo, an & quænam vitia temperantiae opponantur. Assertio I. Temperantiae virtuti, duo vitia extrema opponuntur; vnum per defectum, nempe Insensibilitas; alterum per excessum, nempe Intemperantia. Ita S. Thomas quæstione 142. articulo 1. & 2. ex Aristotele 2. Ethic. cap. 7. & libro 3. cap. 11. Probat & declarat. Quia hoc ipso, quod temperantia in medio consistit, sit ut utrinque vitium sibi oppositum habeat. Per defectum quidem, si quis adeo delectationem refugiat, ut prætermittat ea, quæ sunt necessaria ad conservacionem naturæ, quod pertinet ad vitium insensibilitatis. Cum enim ipsa vitæ naturæ delectatio sit apposita operationibus necessarijs ad vitam hominis, naturalis ordo requirit, ut homo in tantum huiusmodi delectationibus utatur, quantum est necessarium salutis humanæ, vel quantum ad conservacionem individui, vel quantum ad conservacionem spei.

Sciendum tamen, inquit S. Thomas ibidem, quod ab huiusmodi delectationibus quandoque laudabile, vel etiam necessarium est abstinere, propter aliquem finem. Sicut propter sanitatem corporalem aliqui abstinent à quibusdam delectationibus ciborum, potuum, & venereorum; idque ex præscripto ipsius temperantiae: ijs enim quæ sanitatem vel bonam habitudinem impediunt, temperatus nullo modo utitur: id enim esset peccatum contra temperantiam, iuxta S. Thomam, quæst. præced. artic. 6. Aliqui abstinent à quibusdam eiusmodi delectationibus, propter alicuius officij executionem, sicut athletas & milites necesse est à multis delectationibus abstinere, ut officium proprium exequantur. Et similiter penitentes, ad recuperandam animæ sanitatem, abstinentia delectabilium, quasi quadam diæta vivunt, & homines volentes contemplationi & rebus divinis vacare oportet quod se

magis à carnalibus desiderijs, multisque delectabilibus abstrahant, à quibus illi, quibus ex officio competit operibus corporalibus, & generationi vacare, laudabiliter non abstinere.

Per excessum autem contra temperantiam peccatur, si quis plus delectationibus tactus indulgeat, quam sit necessarium, vel opportunum ad conseruationem humanæ vitæ; idque vitium generatim vocatur Intemperantia.

10 ASSERTIO II. Intemperantia est peccatum puerile, & vitium maxime probrosum; maiusque ex suo genere vitio timiditatis. Ita S. Thomas q. 142. artic. 2. 4. & 3. Prima pars sumitur ex Aristotele 3. Ethic. cap. vlt. Probatur & declaratur. Dicitur enim aliquid esse puerile dupliciter. 1. quia conuenit pueris: & sic peccatum intemperantiæ non dicitur puerile, utpote cui illi minus obnoxij sunt. 2. per quandam similitudinem, quam habet superflua concupiscentia cum puero. Primo quantum ad id, quod uterque appetit: sicut enim puer, ita & concupiscentia appetit aliquid turpe, hoc est, dissentaneum ordini rectæ rationis, ad quem puer non attendit, & quem concupiscentia non audit, iuxta Aristotelem 7. Ethic. cap. 6.

Secundo quantum ad euentum, puer enim, si sua voluntati dimitatur, crescit in pernicacia, iuxta Eccli 30 v. 8. Equus indomitus euadit durus, & filius remissus euadet præceptis. Ita etiam concupiscentia, si ei satisfiat, minus robur accipit, iuxta Augustinum l. 8. Conf. c. 5. Dum seruatur libidini, facta est consuetudo. Et dum consuetudini non resistitur, facta est necessitas.

Tertio quantum ad remedium, quod utriusque præbetur. Puer enim emendatur per hoc, quod coercetur, iuxta Prouer. 23. vers. 13. Nolite subtrahere à puero disciplinam: si enim percusseris eum virga, non morietur. Tu virga percussies eum, & animam eius de inferno liberabis. Similiter & concupiscentia, dum ei resistitur, reducit ad debitum honestatis modum, iuxta Augustinum libro 6. de musica cap. 11. vbi ait: Mente in spiritualia inspersa, atque ibi fixa, & manente, consuetudini impetus frangitur, & paulatim repressus exunguitur. Maior enim erat cum sequeretur, non omnino nullus, sed certe minor, cum frenamus.

11 Secunda pars assertionis sumitur ex Aristotele 3. Ethic. cap. 10. Ratio est: tum quia intemperantia maxime repugnat excellentiæ hominis, hoc ipso, quod est circa delectationes communes nobis & brutis, ad quorum proinde conditionem hominem deijcit, iuxta illud psalm. 48. vers. 13. Homo cum in honore esset, non intellexit: comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Tum quia maxime repugnat hominis claritati vel pulchritudini in debito rationis ordine constitutæ; in quantum scilicet in delectationibus, circa quas est intemperantia, minus apparet de lumine rationis. Vnde & huiusmodi delectationes dicuntur maxime seruiles. Et S. Gregorius libro 33. cap. 11. ait: Vicia carnalia etsi sint minoris culpæ, sunt tamen maioris infamæ.

12 Tertia pars est Aristotelis 3. Ethic. cap. 12. Ratio sumitur, tum ex parte materiæ, seu obiecti. Timiditas enim refugit pericula mortis, ad quæ vitanda inducit maxima necessitas conseruanda vitæ. Intemperantia autem est circa immoderatas delectationes, quarum appetitus non est adeo necessarius, ad vitæ conseruationem. Tum ex parte ipsius hominis peccantis: idque triplici ratione. 1. Quia timores & tristitiæ graues, maxime in periculis mortis, magis hebetant & obstupesciunt mentem hominis, quam delectationes. 2. Quia quod fit ex intemperantia, magis est voluntarium, quam quod metu fit, iuxta Aristotelem 3. Ethic. cap. 1. de quo actum tom. 2. disp. 2. quæstione 1. dub. 5. 3. Quia contra intemperantiam potest facilius remedium adhiberi, quam contra timiditatem: non solum quia ad vitandam intemperantiam, maximum remedium est fuga, ut non immoretur homo circa singularem delectabilem considerationem; sed etiam quia vsus temperantiæ est quotidianus, utpote in re quotidiana occupatus. Pericula autem mortis rarius occurrunt; & periculosius in his homo exercetur, ad timiditatem fugiendam.

13 Tertio quæritur, an & quanam extent præcepta temperantiæ; & an ea recte in lege diuina tradantur. Respondetur ex doctrina Sancti Thomæ quæstione 170. præcepta temperantiæ esse duplicis generis, ut sæpe de alijs virtutibus dictum. Alia enim sunt affirmatiua, quæ obligant ad vsus seu exercitium temperantiæ, opportuno tempore & loco, in ordine ad debitam sustentationem humanæ vitæ, siue quoad speciem, siue quoad rationem indiuidui, ut ex dictis colligitur, & suo loco de matrimonio vberius explicandum est. Alia sunt negatiua, quibus prohibentur vitia temperantiæ opposita, de quibus superius actum est.

Vtraque vero præcepta, tam de ipsa temperantia, quam de virtutibus temperantiæ annexis, recte & conuenienter in diuina lege traduntur; quatenus in ipso decalogo prohibetur adulterium, non solum secundum quod opere exercetur: sed etiam secundum quod corde concupiscitur, quia in decalogo ea præcepta ponuntur, quæ directius ordinantur ad dilectionem Dei & proximi. Inter vitia autem temperantiæ opposita, dilectioni proximi maxime videtur opponi adulterium, per quod vsurpat quis sibi rem alienam, abutendo scilicet vxore proximi; cuius tamen generis præcepta multo plura in noua lege clarius explicata fuere, ut patet Matthæi 5.

14 Præcepta vero affirmatiua in decalogo tradi non conueniebat; quia præcepta decalogi oportet esse communia: vsus autem & modus temperantiæ variatur, secundum diuersa tempora, & secundum diuersas hominum leges & consuetudines, ut ex Augustino lib. de bono coniugali cap. 15. notauit Sanctus Thomas quæstione 170. art. 1. ad 3.

15 Quod vero ad virtutes temperantiæ annexas attinet, ex dupliciter considerari possunt; secundum se nimirum, & secundum suos effectus.

Priori modo non ponuntur in decalogo; quia non habent directam habitudinem ad dilectionem Dei vel proximi; sed magis respiciunt quandam moderationem eorum, quæ ad ipsum hominem (operantem) pertinent. Posteriori consideratione aliqua præcepta in decalogo ponuntur, pertinentia ad prohibendum effectus vitiorum oppositorum temperantia partibus: quia hac ratione virtutes illæ respiciunt dilectionem Dei vel proximi. Sicut ex ira mansuetudini opposita procedit interdum aliquis ad homicidium, quod in decalogo prohibetur; aut ad subtrahendum debitum honorem parentibus, quod etiam potest ex superbia provenire; ex qua etiam multi transgrediuntur præcepta primæ tabulæ. Ita fere S. Thomas q. 170. a. 2. De qua re plura tom. 2. disp. 5. quæst. 4. dub. 1. & 3.

D V B I V M II.

De partibus temperantia in genere; ac speciatim de duabus eius partibus integrantibus, verecundia & honestate.

S. Thomas 2. 2. q. 143. 144. & 145.

16 **Q**uæritur primo, quot, & quænam sint partes temperantia in genere. Respondetur cum S. Thoma quæstion. 143. a. vii. quemadmodum aliarum virtutum cardinalium, ita etiam temperantia triplices esse partes, videlicet integrales, subiectivas, ac potentiales. Partes quasi integrales sunt duæ, scilicet verecundia, per quam aliquis refugit turpitudinem temperantia contrariam, & honestas, qua amatur pulchritudo temperantia, has enim velut condiciones necesse est concurrere ad usum temperantia: quæ & peculiarem decorem cuiusdam laudem sibi vendicat; & cuius opposita vitia maximam turpitudinis notam annexam habent, ut dictum.

17 Partes autem subiectivæ temperantia, quæ distinguuntur secundum diversitatem materiae, vel obiecti, sunt quatuor. Delectationes enim tactus, in quibus fruendis versatur temperantia, diuiduntur in duo genera. Nam quædam ordinantur ad nutrimentum; & in his, quantum ad cibum est abstinentia; quantum autem ad potum est sobrietas. Quædam vero ordinantur ad vim generatiuam: & in his quantum ad delectationem principalem ipsius coitus, est Castitas: quantum autem ad delectationes circumstantes, quæ sunt in osculis, tactibus, & amplexibus, attenditur Pudicitia: quam tamen proprie non esse virtutem specialem à castitate essentialiter distinctam, patebit inferius dub. 6.

18 Partes autem potentiales, seu virtutes secundariæ, sic dictæ quod modum operandi, quem principalis virtus observat circa aliquam principalem materiam, eundem observant in quibusdam alijs materijs non ita difficultibus; rursum sunt triplicis generis, pro triplici moderatione seu refræna-

tionem appetitus, in aliquid tendentis, quarum virtutes in certa materia efficiunt: nimirum 1. In interioribus motibus animi. 2. in exterioribus motibus & actibus corporis. 3. in exterioribus rebus. Nam præter motum concupiscentia, quem moderatur & refrænat temperantia, tres motus inveniuntur interni animæ in aliquid tendentis. Primus est motus voluntatis, commutatus ex impetu passionis; quem motum refrænat continentia; qua fit, ut licet homo immoderatas concupiscentias patiat, voluntas tamen non vincatur. Secundus motus interior in aliquid tendens, est motus spei, & audacia, quæ ipsam consequitur; & hunc motum moderatur siue refrænat humilitas. Tertius motus est ira, tendens in vindictam, quem refrænat mansuetudo, siue clementia.

19 Circa motus autem & actus exteriores corporis, moderationem & refrænationem inducit modestia; quam Andronicus rursum diuidit in bonam ordinationem, decentiam seu ornatum, & austeritatem, seu potius decentem grauitatem.

Circa exteriora vero duplex moderatio est adhibenda. Primo quidem, ut superflua non requirantur, & quantum ad hoc ponitur à Macrobio lib. 1. in somnium Scipionis Parcitas, & ab Andronico per se sufficientia. Secundo ut non nimis exquisita requirantur; & quantum ad hoc ponit Macrobius moderationem, Andronicus vero simplicitatem.

20 Qua ratione vniuersim sex partes potentiales, seu virtutes temperantia adiunctæ constituuntur, nimirum continentia, humilitas, mansuetudo seu clementia, modestia, parcitas, & moderatio, siue simplicitas. E quibus etiam Cicero libro 2. de inuent. tres recenset, nimirum continentiam, clementiam, & modestiam, sub qua ille comprehendi voluit omnia, quæ pertinent ad moderationem corporalium motuum & exteriorum rerum, atque etiam moderationem spei, quam ad humilitatem pertinere dictum est, iuxta S. Thomam cit. quæstione 143. a. vii. ad 4. Et si reuera humilitatis virtus parum Ethnicis perspecta fuerit.

In eundemque sensum intelligenda est partitio temperantia, apud Macrobius cit. lib. 1. in somnium Scip. vbi dicit, quod temperantiam sequitur modestia, verecundia, abstinentia, castitas, honestas, moderatio, parcitas, sobrietas, pudicitia. Sed an omnes istæ quas retulimus ex S. Thoma, sint veræ partes potentiales temperantia, virtutesque ab ea distinctæ, de singulis inferius sigillatim dicetur.

21 Quæritur secundo, quid, & in quibus sit verecundia. Respondetur cum S. Thoma q. 144. sequentibus assertionibus I. Verecundia proprie non est virtus, licet sit quædam laudabilis passio; qua ratione late aliquando virtus dicitur. Ita S. Thomas q. 144. a. 1. ex Aristotele 2. Eth. c. 7. & lib. 4. cap. vi. Ratio est; Quia virtus est habitus electivus, seu ex electione operans, & si statum perfectum habeat, excludit in operante timorem rei turpis & probrosæ, velut mali possibilis & ar-